

РОЗДІЛ II. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 34.021: 342.56

РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЮ ВЛАДОЮ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА Й ЗАКОННОСТІ

Ткачук О.С., к.ю.н., доцент, суддя

*Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ,
вул. Пулина Орлика, 4а, м. Київ, Україна
ostkachyk1@gmail.com*

У статті досліджено співвідношення та дію принципів верховенства права й законності в судовій діяльності. Зроблено висновок про визначальний характер принципу верховенства права й про те, що в правовій державі проблема невідповідності закону фундаментальним правам не повинна існувати. Наявність же такої невідповідності свідчить про те, що законодавча діяльність неповною мірою забезпечує судовій владі України можливість діяти на основі гармонії принципів законності й верховенства права.

Ключові слова: принцип верховенства права, принцип законності, судова влада, цивільний процес.

РЕАЛИЗАЦИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТЬЮ УКРАИНЫ ПРИНЦИПОВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И ЗАКОННОСТИ

Ткачук О.С.

*Высший специализированный суд Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел,
ул. Филиппа Орлика, 4а, г. Киев, Украина
ostkachyk1@gmail.com*

В статье исследовано соотношение и действие принципов верховенства права и законности в судебной деятельности. Сделан вывод об определяющем характере принципа верховенства права и о том, что в правовом государстве проблема несоответствия закона фундаментальным правам не должна существовать. Наличие же такого несоответствия свидетельствует о том, что законодательная деятельность не в полной мере обеспечивает судебной власти Украины возможность действовать на основе гармонии принципов законности и верховенства права.

Ключевые слова: принцип верховенства права, принцип законности, судебная власть, гражданский процесс.

IMPLEMENTATION THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW AND THE PRINCIPLE OF LEGITIMACY PROVIDED BY UKRAINIAN JUDICIAL AUTHORITY

Tkachuk O.S.

*High specialized court of Ukraine for civil and criminal cases, str. Pylyp Orlik, 4a, Kyiv, Ukraine
ostkachyk1@gmail.com*

The article deals with the consideration of correlation and action of the principles of the rule of law and legitimacy in judicial activity. The author made a conclusion about the determinative nature of the principle of the rule of law and the fact that in a legal state the problem of a law mismatch to fundamental rights must not exist. The presence of such a mismatch testifies the fact that legislative activity does not completely provide Ukrainian judicial power with the possibility to act on the basis of harmony of the principles of legitimacy and the rule of law.

Further upgrading the civil procedural legislation of Ukraine must be aimed at the real provision of the effective protection of human and citizen rights and freedoms. In return, the principle of legitimacy is an integral component of the principle of the rule of law.

The rule of law is the fundamental principle of the activity of Ukrainian state and is the basis for completely all legal relations, which appear in it. Therefore, it is not accidental that just this principle is

the basis of judicial legal interpretation and application of law, including while justice administering in civil judicial proceedings. Moreover, observance of the principle of the rule of law by court, while the interpretation and implementation of legal norms are a necessary condition for the recognition of a judgement as an act of justice.

The author made a conclusion about the necessity to delimit the principle of the rule of law and the principle of legitimacy. Herewith, it is noted that in the Civil Procedure Code (CPC) of Ukraine there are no norms, where it is clearly stated that the civil judicial proceedings are based on the principles of legitimacy and the rule of law. However, the analysis of the article 8 of the CPC of Ukraine (Legislation under which the court solves the case) lets affirm that in fact legislator obliges judges to comply with the principle of the rule of law while administering civil judicial proceedings. To justify the expressed opinion following arguments can be provided: firstly, in the hierarchy of legislative acts the priority significance is provided to the Constitution of Ukraine and international agreements, the consent to obligatoriness of which is given by the Verkhovna Rada of Ukraine; secondly, a judgement must be based only on legislative acts adopted by corresponding body on the basis of, within authority and in a manner established by the Constitution and laws of Ukraine; thirdly, judges are authorized, in case of their doubts as for the correspondence of a law or other normative act of the Constitution of Ukraine, to resort to the Supreme Court of Ukraine for the solution of an issue as for constitutionality of the law or other legal act; fourthly, provision of judges with right to apply the analogy of law and the analogy of right, if disputable relations are not regulated by law; fifthly, fixing the prohibition to reject to consider a case because of the absence, incompleteness, ambiguity, inconsistency of legislation on disputable relations.

Key words: principle of the rule of law, principle of legitimacy, judicial authority, civil procedure.

Відповідно до ст.8 Конституції України, в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Він означає, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України й повинні відповідати їй [1]. Отже, верховенство права – фундаментальний принцип нашої держави, на якому ґрунтуються абсолютно всі правовідносини, що виникають у ній. Тому не випадково, що саме цей принцип покладено в основу судового правотлумачення та застосування права, в тому числі під час відправлення правосуддя в цивільному судочинстві. Більше того, дотримання принципу верховенства права судом під час тлумачення й застосування норм права є необхідною умовою для визнання судового рішення актом правосуддя.

Як слушно зазначає О.О. Уварова, для правозастосування важливою є побудова принципів у систему, що складається з двох взаємопов'язаних підсистем. Першу підсистему становлять принципи, зміст яких становлять вимоги до процесу право регулювання, зокрема процесів правозакріплення, правотлумачення і правозастосування. Такі вимоги переважно подано в змісті принципу верховенства права. Другу – вимоги, які застосовуються безпосередньо до відносин, що потребують урегулювання, відображають їх змістові зв'язки. Взаємозв'язок і взаємодія принципів двох указаних підсистем зумовлені тим, що своєю основою вони мають спільний фундамент, який становлять принципи справедливості, свободи, рівності й гуманізму, що об'єднують дві зазначені підсистеми, забезпечуючи єдність і стабільність правового регулювання [2, с. 174].

Визнаючи верховенство права як стандарт правотлумачення та правозастосування в цивільному судочинстві, необхідно зважати на ґносеологічні аспекти проблеми розуміння принципу верховенства права. У цьому випадку мова йде про наукове трактування цього принципу та його втілення в національному законодавстві.

Традиційно науковцями виокремлюються й розглядаються два суміжні принципи – принцип верховенства права та принцип законності. Причому, аналізуючи різні підходи до розуміння змісту цих принципів, можна умовно об'єднати їх у дві наукові концепції. Представники першої концепції [3, с. 1451; 4, с. 19-20; 5, с. 15; 6, с. 27-30; 7, с. 363] вважають, що означені принципи є хоча й близькими за своїм значенням, однак не тотожними. Відповідно, їх розмежування потребує деталізації тих елементів структури їхнього змісту, які не збігаються між собою.

Із цього приводу зазначається, що за класичним обґрунтуванням принципу верховенства права, зробленим відомим англійським юристом, професором Оксфордського університету

Альбертом Веном Дайсі, його основу становлять три положення: 1) відсутність державного свавілля; 2) підпорядкування кожного звичайному законіві, який застосовується звичайними судами; 3) загальні норми конституційного права утворюють результат загального права країни [8, с. 212-231].

В обґрунтування необхідності розмежування принципів верховенства права та законності Н.В. Панаріна вводить таке поняття, як «дефектні норми». Через аналіз концепції «дефектні норми» науковець доводить, що право є нормативною основою правопорядку лише за режиму правозаконності, яка означає суворе й неухильне впровадження в життя суспільства правових законів, основних невід'ємних прав людини. Правовий характер законодавства, процесу його формування та реалізації, а також досягнення соціально корисного й бажаного результату правового регулювання забезпечується через систему загальносоціальних і спеціально-юридичних гарантій оптимальної взаємодії права, законності й правопорядку, які спрямовані на впровадження верховенства права в правове життя суспільства [5, с. 15].

За такого підходу принцип верховенства права є ширшим за своїм змістом, ніж принцип законності; він означає відповідність не лише приписам законодавства, а й іншим нормам права, які можуть знаходитись поза межами законодавчого регулювання (принципам, моральним та етичним нормам тощо). Крім того, значення має спосіб і порядок прийняття законодавства в державі.

Представники другого наукового підходу або ототожнюють принципи верховенства права й законності [9, с. 12], або розглядають лише принцип законності, вважаючи його єдино можливим і реально існуючим, на відміну від принципу верховенства права, який містить характеристики, що виходять за межі права [10, с. 12, 16].

Зокрема, такої думки дотримується Л.В. Мелех. Науковець зазначає, що найважливішим критерієм ефективності правозастосовної діяльності є законність, що пронизує всі стадії правозастосовного процесу. Конкретний зміст законності в процесі застосування права виявляється через систему визначених принципів. Невиправданими, як уважає вчений, є спроби протиставлення на етапі практичної реалізації права понять «законність» і «правозаконність». Принципи рівності, свободи, гуманізму і справедливості, що лежать в основі ідеї «правозаконності», є, по суті, вираженням соціальних ідеалів, які виходять за межі права. Вони не гарантують існування стійкого правопорядку, оскільки під час оцінювання правових явищ і процесів мають абстрактний характер, допускаючи неоднозначне тлумачення [10, с. 12, 16].

Ототожнення принципів законності й верховенства права простежується в дослідженні І.Л. Невзорова, який зазначає, що ідеї законності втілюються в певних правових вимогах, які відображають окремі аспекти цього явища в сукупності, виражають його зміст. До них, на думку науковця, належать такі:

- забезпечення відповідності закону праву;
- точне виконання законів і недопущення сваволі щодо громадян та інших суб'єктів;
- здійснення всіх державних владних функцій виключно на основі закону й рішуче викоренення будь-яких порушень закону;
- рівність усіх перед законом;
- здійснення державних владно-управлінських функцій на основі закону;
- винятковість, забезпеченість верховенства правового закону в усій правовій діяльності;
- закріплення основних принципів права в Основному Законі держави (Конституції);
- забезпечення неминучості застосування передбачених у законі заходів за порушення правових норм;

- можливість судового захисту суб'єктивних прав і свобод від усіх правопорушень;
- реальність законності – це досягнення фактичного виконання правових розпоряджень у всіх видах діяльності;
- нерозривний зв'язок законності з демократією [9, с. 12].

Отже, окреслені науковцем ознаки принципу законності фактично дещо виходять за межі традиційного його розуміння. Наприклад, таку ознаку, як закріплення основних принципів права в Конституції України, доцільніше зарахувати до характеристики принципу верховенства права, оскільки дотримання відповідних принципів є вимогою саме цього принципу. Тому можемо дійти висновку, що І.Л. Невзорова дещо необґрунтовано ототожнює принципи законності й верховенства права.

Принцип законності в цивільному процесі, на думку А.С. Федіної, має дві сторони: а) правильне застосування норм регулятивного права; б) дотримання установленого законодавством порядку розгляду та вирішення цивільних справ. Забезпеченню законності в судовому правозастосуванні відповідає неухильне дотримання судом регулятивного й процесуального закону на всіх стадіях цивільного процесу. Законність у діяльності суду, як уважає вчена, полягає не тільки в повній відповідності всіх його постанов і вчинених процесуальних дій вимогам процесуальних норм, а й у цілеспрямованості цієї діяльності на реалізацію норм регулятивного права [11, с. 106]. Імовірно, що в цьому випадку мова йде не стільки про принцип цивільного процесу, скільки про вимоги, що висувуються до змісту судових рішень.

Подальше вдосконалення цивільного процесуального законодавства належить спрямувати на реальне забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина. У свою чергу, принцип законності є невід'ємною складовою принципу верховенства права. Тож ми ставимо собі завдання продовжити наукову дискусію щодо визначення значення і співвідношення принципів законності й верховенства права з метою забезпечення належного застосування їх у процесуальній діяльності органів судової влади.

Частинами 2-3 ст.213 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України визначено, що законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим, у свою чергу, вважається рішення, ухвалене на основі повно та всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні [12].

Тим не менше, на нашу думку, вимоги законності й обґрунтованості судового рішення є лише однією зі складових більш широкого поняття – принципу верховенства права в цивільному судочинстві.

Для оцінювання двох наукових концепцій і визначення змісту принципу верховенства права в правотлумаченні та застосуванні правових норм у цивільному судочинстві варто звернутися до аналізу законодавства України й рішень Конституційного Суду України, в яких міститься тлумачення цього принципу.

Так, у деяких актах процесуального законодавства, зокрема в ст.7 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [13] і ст.7 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України [14], окремо виділені принципи верховенства права та законності.

При цьому тлумачення принципу верховенства права наведено в низці рішень Конституційного Суду України. Одним із них є Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст.69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, де вказується, що

верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом повинні бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою відображена в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [15].

В іншому Рішенні Конституційного Суду України від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 зазначається, що конституційні принципи правової держави й верховенства права, а також визнання найвищої юридичної сили Конституції України, норми якої є нормами прямої дії (ст. ст. 1, 8 Основного Закону України), зобов'язують суди під час розгляду справ керуватися основними засадами судочинства, передбаченими ч.3 ст.129 Конституції України, іншими засадами судочинства в судах окремих судових юрисдикцій, якщо вони визначені законом (ч.4 ст.129 Основного Закону України) [16].

Отже, тлумачення принципу верховенства права Конституційним Судом України зводиться до такого: 1) Конституція України має найвищу юридичну силу; 2) закони за своїм змістом повинні бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності й відповідати Конституції України; 3) право не обмежується лише законодавством, а включає також норми моралі, традиції, звичаї тощо.

У науковій літературі зазначається також, що концепція розмежування принципів верховенства права та законності простежується й у діяльності міжнародних судів. Зокрема, міжнародні суди, в тому числі Європейський суд з прав людини, під принципом верховенства права розуміють не принцип законності, сформульований у позитивному праві, а скоріше загальний природно-правовий принцип передбачуваності й справедливості нормативних писаних правил [17, с. 110-111].

На підставі аналізу рішень Європейського суду з прав людини С.О. Якимчук виділяє дві основні вимоги, яким мають відповідати закони. По-перше, закон має бути зрозумілим: кожний громадянин відповідно до конкретних обставин повинен орієнтуватися в тому, яка саме правова норма застосовується в конкретному випадку. По-друге, «законом» може вважатися лише правова норма, сформульована настільки чітко, щоб кожний громадянин міг співвідносити з нею свою поведінку: він повинен мати змогу, користуючись у разі потреби допомогою компетентних радників, передбачити в розумних межах, виходячи з конкретних обставин, які наслідки може мати конкретний вчинок [7, с. 363].

Пояснюючи причини виникнення «розриву» між правом і законом, відповідно до формування двох принципів – верховенства права та законності, Н.В. Панаріна зазначає, що через різні режими правового регулювання й визнання плюралізму форм права реальне «життя права», тобто правопорядок, є значно більш різноманітним, ніж його нормативна модель, зафіксована в законодавстві. При цьому, як уважає вчена, незважаючи на дещо спонтанний розвиток окремих елементів правопорядку, що випереджає їх юридичне закріплення, саме вдосконалення позитивного права як нормативної основи правопорядку, його своєчасне оновлення відповідно до вимог суспільного розвитку та оптимізація його нормативно-регуляторних властивостей є необхідною вихідною гарантією формування правопорядку [5, с. 17].

Отже, законодавець окремо виділяє принцип верховенства права та принцип законності. Більшість дослідників згодні з тим, що мова в цьому випадку йде про те, що закон уже не є «останньою інстанцією» для вирішення справ, а може й сам, у свою чергу, стати об'єктом

критичного аналізу, бути «усуненим від розгляду справи» з мотивів його невідповідності «праву». Справедливість – одна з основних засад права – є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права [18, с. 94-95].

Базуючись на проведеному нами дослідженні, ходимо висновку про необхідність розмежування принципу верховенства права та принципу законності. На нашу думку це означає таке: 1) можливість існування відносин, не врегульованих законом; 2) можливість існування законів, які суперечать Конституції або не відповідають їй; 3) можливість існування несправедливих законів. Проте ці два принципи стоять на одній площині й, відповідно, постає питання, який же з них є первинним щодо іншого. Відповідь на це питання міститься в ст.8 Конституції України (Конституція має вищу юридичну силу). Крім того, в КПК України, наприклад, принцип верховенства права означає, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави [13].

Подібні положення відображено в ст.8 КАС України. Ця стаття розкриває також зміст принципу верховенства права через указівку на те, що суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини, а також установлення заборони відмовляти в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Водночас принцип законності тлумачиться як обов'язок неухильного дотримання під час розгляду й вирішення справи Конституції та законів України. Проте законодавцем допускається існування невідповідних Конституції або ратифікованим міжнародним актам законів. У цьому випадку перевага повинна надаватися саме положенням Конституції й міжнародним актам.

У ст.8 КПК України зазначено, що у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження.

Що ж стосується ЦПК України, то в них відсутні норми, в яких однозначно вказується, що цивільне судочинство ґрунтується на принципах законності або верховенства права. Однак аналіз ст. 8 ЦПК України (законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи) дає змогу стверджувати, що фактично законодавець зобов'язує суддів під час здійснення цивільного судочинства слідувати саме принципу верховенства права. В обґрунтування висловленої думки можна навести такі аргументи: по-перше, в ієрархії законодавчих актів пріоритетне значення надається Конституції України та міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; по-друге, рішення суду має ґрунтуватися лише на тих законодавчих актах, що прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень і в спосіб, що встановлені Конституцією й законами України; по-третє, судді уповноважені в разі виникнення в них сумнівів щодо відповідності закону чи іншого нормативного акта Конституції України звернутися до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта; по-четверте, надання суддям права щодо застосування аналогії закону та аналогії права у випадках, якщо спірні відносини не врегульовані законом; по-п'яте, закріплення заборони відмовляти в розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини.

Отже, відповідно, доходимо висновку, що принцип верховенства права є первинним щодо принципу законності. Виходячи із цього, потрібно наголосити, що в правовій державі проблема невідповідності закону фундаментальним правам не повинна існувати. Наявність же такої невідповідності свідчить про те, що законодавча діяльність неповною мірою забезпечує судовій владі України можливість діяти на основі гармонії принципів законності й верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Уварова О.О. Роль принципів права у процесі правозастосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Уварова Олена Олександрівна; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 210 с.
3. Головатий С.П. Верховенство права: монографія [у 3 кн.] / С.П. Головатий. – К. : Фенкс, 2006. – Кн. 3: Український досвід. – 1747 с.
4. Козюбра М.І. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія і практика / М.І. Козюбра // Українське право. – 2006. – № 1 (19). – С. 15-23.
5. Панаріна Н.В. Право як нормативна основа формування правопорядку: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Н.В. Панаріна. – Х., 2008. – 22 с.
6. Погребняк С.П. Принцип верховенства права: деякі теоретичні проблеми / С.П. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 1 (44). – С. 26-36.
7. Якимчук С.О. Реалізація принципу верховенства права в цивільному процесуальному законодавстві України через призму рішень Європейського суду з прав людини / С.О. Якимчук // Університетські наукові записки. – 2012. – № 1 (41). – С. 355-366.
8. Дайси А.В. Основы государственного права Англии / А.В. Дайси. – М. : Книга по Требованию, 2011. – 688 с.
9. Невзоров І.Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / І.Л. Невзоров. – Х., 2003. – 20 с.
10. Мелех Л.В. Законність у правозастосовній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Л.В. Мелех. – Львів, 2010. – 23 с.
11. Федина А.С. Реализация принципа законности в гражданском процессе: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Федина Анжелика Сергеевна; Тверской государственной университет. – Тверь, 2002. – 202 с.
12. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
14. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
15. Рішення Конституційного Суду України У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа при призначення судом більш м'якого покарання) : Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України [Електронний ресурс]: Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012 – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/paran54#n54>.
17. Малюшин К.А. Принципы гражданского исполнительного права: проблемы понятия и системы / К.А. Малюшин. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с.
18. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А.М. Бернюков, В.С. Бігун, Ю.П. Лобода, Б.В. Малишев, С.П. Погребняк, С.П. Рабінович, В.С. Смородинський, О.В. Стовба; відп. ред. В.С. Бігун. –К.: КНТ, 2009. – 316 с.

REFERENCES

1. “Constitution of Ukraine”: Law of Ukraine on 28.06.1996 № 254к/96-ВР, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Uvarova, O.O. (2009), “Role of principles of law in the process of law enforcement”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, National legal academy of Ukraine of the name is Yaroslav Mudryi, Kharkiv, Ukraine.
3. Holovatyi, S.P. (2006), *Verkhovenstvo prava: monohrafiya* [Supremacy of law: monograph], Feniks, Kyiv, Ukraine.
4. Kozyubra, M.I. (2006.), “Principle of supremacy of law and native theory and practice”, *Ukrayinske pravo*, no. 1 (19), pp. 15-23.
5. Panarina, N.V. (2008), “Law as a normative basis of law order formation”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Kharkiv, Ukraine.
6. Pohrebnyak, S.P. (2006), “Principle of supremacy of law: some theoretical issues”, *Visnyk Academy of legal sciences of Ukraine*, no. 1 (44), pp. 26-36.
7. Yakimchuk, S.O. (2012), “Enforcement of principle of supremacy of law in the civil procedural legislation of Ukraine through the prism of judgements of the European Court of Human Rights”, *Universytetski naukovi zapisky*, no. 1 (41), pp. 355-366.
8. Daysi, A.V. (2011), *Osnovy gosudarstvennogo prava Anglii* [Fundamentals of state law of England], Kniha po Trebovaniyu, Moscow, Russia.
9. Nevzorov, I.L. (2003), “Principle of legality in law enforcement activity”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Kharkiv, Ukraine.
10. Melekh, L.V. (2010), “Legality in law enforcement activity”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Lviv, Ukraine.
11. Fedina A.S. (2002), “Enforcement of principle of legality in civil process” Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.15, Tver state university, Tver, Russia.
12. “Civil Procedure Code of Ukraine”: Code of Ukraine on 18.03.2004 № 1618-IV, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
13. “Criminal Procedure Code of Ukraine”: Code of Ukraine on 13.04.2012 № 4651-VI, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

14. “Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine”: Code of Ukraine on 06.07.2005 № 2747-IV, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
15. “Judgment of the Constitutional Court of Ukraine on constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine on the accordance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of statements of the Art. 69 of the Criminal Code of Ukraine (case with assignment of reduced punishment)” : Judgment of the Constitutional Court of Ukraine on 02.11.2004 № 15–пп/2004, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2004, no. 45, art. 2975.
16. “Judgment of the Constitutional Court of Ukraine on constitutional submission of the administrative board of the Pension Fund of Ukraine concerning the official interpretation of statements of the Art. 1; Ch. 1, 2, 3, Art. 95; Ch. 2, Art. 96; pp. 2, 3, 6, Art. 116; Ch. 2, Art. 124; Ch. 1, Art. 129 of the Constitution of Ukraine; p. 5, Ch. 1, Art. 4 of the Budget Code of Ukraine; p. 2, Ch. 1, Art. 9 of the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine in the system connection with separate regulations of the Constitution of Ukraine”, : Judgment of the Constitutional Court of Ukraine on 25.01.2012 № 3-пп/2012, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/paran54#n54>.
17. Malyushin, K.A. (2011), *Printsipy hrazhdanskoho ispolnitelnoho prava: problemy ponyatiya i sistemy* [Principles of civil executive law: problems of the concept and the system], Інфотропик Медиа, Moscow, Russia.
18. Bernyukov, A.M., Bihun, V.S., Loboda, Yu.P., Malishev, B.V., Pohrebnyak, S.P., Rabinovich, S.P., Smorodinskiy, V.S. and Stovba, O.V. (2009), *Pravosuddya: filosofske ta teoretychne osmyslennya: kolektyvna monohrafiya* [Justice: philosophical and theoretical understanding: multi-authored monograph], KNT, Kyiv, Ukraine.

УДК 340.134: 347.22

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДСТАВ УСТАНОВЛЕННЯ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент,
Шеховцова Т.О., студентка

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
tania_shehovcova@mail.ru*

У статті аналізуються проблемні питання правового регулювання визначення та підстав установлення сервітутних прав за законодавством України. З'ясовується природа прав користування чужим майном, закріплених у Цивільному кодексі України, а також здійснюється аналіз підстав установлення сервітутних прав. Зроблено висновок, що необхідні подальше доопрацювання й деталізація статей Цивільного кодексу України, які регулюють відповідні права.
Ключові слова: право користування чужим майном (сервітут), земельний сервітут, особистий сервітут, публічний сервітут, приватний сервітут, договір.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОСНОВАНИЙ ВОЗНИКНОВЕНИЯ СЕРВИТУТНЫХ ПРАВ

Щипанова О.А., Шеховцова Т.А.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
tania_shehovcova@mail.ru*

В статье анализируются проблемные вопросы правового регулирования определения и оснований возникновения сервитутных прав по законодательству Украины. Определяется природа прав